

Примаченко В. Ф.

доц. кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЗЛОЧИН, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК: ОКРЕМІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА СПІВДІНОШЕННЯ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ПРАВІ

Набрання чинності 19.11.2012 року новим Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) безумовно є прогресивним надбанням нашої держави, проте, окрім природніх, суто галузевих проблем застосування даного закону, стали очевидними протиріччя і невирішені питання в інших галузях права, що пов'язані із кримінальним процесуальним правом. Зокрема, і мабуть у найбільшій мірі, мова йде про кримінальне законодавство і право. Наріжною проблемою, у даному випадку, є неврегульованість комплексу питань, пов'язаних із такими правовими інститутами, як кримінальне правопорушення, злочин, кримінальний проступок. Що конкретно мається на увазі:

1) Не визначено поняття «кримінальне правопорушення», а також що до нього відносити. Є лише однойменний термін, який широко застосовується у всьому КПК України, а також вже і в окремих статтях Розділу XVIII «Злочини проти правосуддя» Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України). У практичній площині він масово використовується у відповідних матеріалах кримінальних проваджень;

2) Не реалізовано відповідним законодавчим актом комплекс заходів щодо запровадження інституту кримінального проступку, який також є новим для нашої правової системи і взагалі потребує кропіткої роботи з наповнення його змістом і формами;

3) Не узгоджено на концептуальному і законодавчому рівнях співвідношення між собою та у межах загального вчення про правопорушення категорій/понять/інститутів: кримінальне правопорушення, злочин, кримінальний проступок, адміністративне правопорушення.

Звичайно, дослідження усієї сукупності окресленої проблематики є досить просторовим за своїм об'ємом, тому, в межах даного масштабу наукової публікації, хотілося б визначити наступне: основну причину такої кількості проблем, що виникли у даній сфері; що вже зроблено для їх вирішення; над чим ще потрібно працювати.

Основна причина виникнення проблемних питань. У відповідності із етапністю, яка передбачена Концепцією реформування кримінальної юстиції України, схваленою Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» і затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 року № 311/2008 [1], наукова розробка і законодавче проектування введення інституту кримінального проступку, а паралельно і відповідна робота щодо інститутів кримінального правопорушення, злочину та адміністративного правопорушення, повинні були стати першочерговим завданням законодавця. І це цілком закономірно та виправдано, оскільки кримінальне та адміністративне право є матеріальними галузями, і лише після їх реформування можна було вводити, певні глобальні зміни в кримінальне процесуальне законодавство України. Натомість, все було зроблено навпаки – створено новий КПК України, який дивним чином базується на неіснуючих в матеріальному праві положеннях. Наприклад, як вірно відзначає Ковтун В.І., на цей час легальна дефініція кримінального правопорушення відсутня як в новому КПК України, так і в КК України. Лише шляхом тлумачення ст. 215 КПК України можна логічно припустити, що поняття «кримінальне правопорушення» включає в себе злочин та кримінальний проступок. Разом з тим, оскільки інститут кримінальних проступків у кримінальному праві України ще не запроваджений, сам термін «кримінальний проступок» поки що не має офіційно визначеного змісту. При цьому в КПК України процедура провадження щодо кримінальних проступків визначена. Отже, виникла нелогічна ситуація, при якій процесуальна форма реалізації норм кримінального права виникає раніше, ніж їх зміст, а тому невиправдано стає первинною щодо нього [2, с.230].

Що зроблено для вирішення проблемних питань. 30.05.2012 року була створена відповідна робоча група з питань реформування законодавства про адміністративні правопорушення та

впровадження інституту кримінальних проступків. Крім того, було розроблено ряд законопроектів щодо введення інституту кримінальних проступків, аналіз яких потребує окремого дослідження. Проте, першочергове і основне з чого слід було розпочинати роботу, як і робочій групі, так і вченим та практикам, повинна була б бути відповідна якісна концепція, а потім вже законопроекти. На сьогодні така концепція вже запропонована, принаймні для обговорення, і вбачається вона досить ґрунтовною. Мова йде про концептуальну модель встановлення відповідальності за проступок в законодавстві України, яка розроблена вченими Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого [3]. Не піддаючи її структурному та категоріальному огляду, хочеться відзначити, що у концепції вбачається комплексний підхід створення і враховує вона значну кількість міжгалузевих аспектів з адміністративним та кримінальним процесуальним правом. Що стосується останнього, то хочеться особливо вказати на перенесення багатьох процесуальних процедур, які зараз передбачені чинним КПК України або запропоновані як новели, до єдиного Закону (Кодексу) України «Про проступки» разом із матеріальними нормами про такий проступок. Це, звичайно, у значній мірі змінює діючий кримінальний процесуальний закон та інші закони України, разом з тим передбачає можливість утворення унікального для нашої держави законодавчого акту, який акумулює у собі майже всі питання пов'язані із регламентацією та застосуванням одного із видів правопорушення – проступку. Проте, застережемо, що у будь-якому випадку концепція потребує обговорення та вдосконалення.

Саме розробку цієї концептуальної моделі, а також її реальну можливість стати каталізатором створення альтернативних та взаємопов'язаних моделей, на даному етапі слід визнати головним позитивним досягненням в означеній проблематиці.

Напрямки подальшої роботи. У цілому позитивно характеризуючи вищезазначену концептуальну модель щодо проступку, слід відзначити, що поза увагою залишився інститут кримінального правопорушення, який також потребує розробки відповідної концептуальної моделі встановлення відповідальності за нього в законодавстві України. Особливого вирішення потребує визначення його поняття, змісту та співвідношення із злочином, оскільки у теорії їх розглядають або як ідентичні категорії, або як частина і ціле, де кримінальне правопорушення виступає родовим поняттям щодо злочину. У сьогоднішньому тлумаченні, як вже зазначалося, злочин поряд із кримінальним проступком є одним із видів кримінального правопорушення. Проте, у науці є достатньо позицій, де кримінальний проступок розглядається як вид злочину. Все це викликає багато непорозумінь щодо їх юридичної природи, місця у системі правопорушень та диференціації юридичної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Концепція реформування кримінальної юстиції України, схвалена Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» і затверджена Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/Laws/show/311/2008>.

2. Ковтун І.В. Проблеми запровадження у законодавство України інституту кримінального проступку / І.В. Ковтун // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 2. – С. 230-240.

3. Таций В.Я. Концептуальная модель установления ответственности за проступок в законодательстве Украины (проект к обсуждению) / Таций В.Я., Тютюгин В.И., Гродецкий Ю.В. // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. – 2014. – № 3. – С. 166-183.